

TURİZM SEKTÖRÜ UYDU HESAPLARI GÜNCELLEMELERİ VE TÜRKİYE TURİZM İSTATİSTİKLERİNİN ELDE EDİLMESİ

TOURISM SECTOR SATELLITE ACCOUNT UPDATES AND OBTAINING TOURISM
STATISTICS IN TURKEY

Nermin EROL¹
Kurban ÜNLÜÖNEN²

Öz

Bu çalışmada, turizm sektörünün ekonomideki yeri üzerinde durularak, turizm gelirleri ile ilgili Ulusal Hesaplar Sistemi 1993 ve Turizm Uydu Hesapları Sisteminden bahsedilmiştir. Ayrıca, turizmin diğer sektörlerle ilişkisi ile ekonomi içerisindeki yeri ve önemi hakkında güvenilir kapsamlı bilgiler elde edilebilmesi için uluslar arası kuruluşlar tarafından ortaklaşa geliştirilen Turizm Uydu Hesaplarındaki güncellemeler hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye, turizm gelir ve gider hesaplarında uluslar arası yöntem ve kavramları kullanmaktadır. Uluslar arası kuruluşların yapmış oldukları bu güncellemeler doğrultusunda çalışmada Türkiye'nin turizm istatistikleri konusunda tanım ve kavramlarda yapmış olduğu güncellemelere yer verilmiştir. Konu ile ilgili ulusal ve uluslar arası kuruluşların yayınları incelenmiş, ayrıca literatür taraması yapılmıştır. Araştırma sonucunda; Turizm Uydu Hesapları Sisteminden geçerli ve güvenilir istatistikler elde edilmesi konusundaki güncellemeler yaparak uluslar arası kuruluşlar tarafından etkili bir şekilde kullanımı için dünyada yaygınlaştırılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm Ekonomisi, Ulusal Hesaplar Sistemi 1993, Turizm Uydu Hesapları, Türkiye Turizm İstatistikleri

Abstract

In this study, based on the tourism sector's place on economy, National Accounts System 1993 about tourism incomes and Tourism Satellite Accounts System are being mentioned. Moreover, in order to gain reliable and comprehensive information about the relationship between tourism and other sectors and its place and importance for the national economy, information about updates in Tourism Satellite Accounts that has been collectively developed by international organizations. Turkey is using international methods and concepts in tourism income and expense accounts. According to the updates that have been done by international organizations, the updates in the definitions and concepts that Turkey has done about tourism statics are given place in this study. The national and international organizations' publications about this topic are analyzed, moreover, literature review was done. As a result of this research; as updates being made about gaining reliable and effective statics from Tourism Satellite Accounts System, it is determined that it's been tried to be generalized in the world in order to be used effectively by international institutions.

Key Words: Tourism Economics, System of National Accounts 1993, Tourism Satellite Account, Turkey Tourism Statistics

¹ Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi, nermin-erol@hotmail.com

² Prof.Dr., Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, kurban@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Turizm sosyal, çevresel ve ekonomik sonuçları olan bir insan aktivitesidir. Özünde bireylerin buldukları günlük çevrelerinden kısa süreliğine uzaklaşıp daha sonra tekrar buldukları yere dönme hareketidir. Ziyaretçiler, bu tür faaliyetleri sırasında tükettikleri mal ve hizmetlerden, bu mal ve hizmetleri üreten organizasyonlara para akışı sağlamaktadır. Ziyaretçilerin yapmış olduğu bu harcamalar, ziyaretçinin her zamanki çevresinde veya ziyaret ettikleri yerlerde ekonomik sonuçlar doğurmaktadır (Frechtling, 2008: 3).

Uluslararası turizm hareketlerinde bir değerlendirme yapıldığında turist varışları 1950’de 25 milyon, 1980’de 278 milyon, 1995’de 528 milyon ve 2012 yılında 1.035 milyon turist ile sürekli bir büyüme içerisinde (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü-UNWTO, 2013: 2). Dünyada uluslar arası turist varışları %4 büyüyerek 2012’de ilk kez 1 milyon turisti aşmıştır. 2011 yılında 996 milyon turist varışları 39 milyon artarak 1 035 milyona ulaşmıştır (World Tourism Organization, 2013,1). Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, 2012 yılında seyahat ve turizmin gayri safi milli hasıladaki toplam ekonomiye katkısının 6.6 trilyon dolar olarak gerçekleştiğini belirtmiştir (World Travel & Tourism Council, 2013:1). 2013 yılında ise uluslar arası turist varışları %5 büyüyerek 10 87 milyon turist olarak gerçekleşmiştir. Seyahat ve turizmin dünyada yıllık ortalama %4.4 büyüyeceği tahmin edilmektedir. 2023’de seyahat ve turizmin gayri safi milli hasıladaki toplam katkısının 10.5 trilyon dolar olacağı tahmin edilmektedir (WTTC, 2013:3).

Turizm, ülke ekonomilerine sağlamış olduğu katkılar ile giderek daha fazla ilgi gören bir ekonomik faaliyettir. Bir bölgede ya da ülkede yapılan turistik harcamalar, bölgedeki insanların ve bölgenin gelirlerini arttırmak suretiyle ülkenin milli gelirini arttırmaktadır. Diğer yandan turizm ile bağlantılı sektörlerde de gelir oluşturarak, çarpan mekanizmasının da yardımıyla genel ekonomiye daha fazla gelir getirmektedir (Kar vd., 2004, aktaran Pınar, 2011:14).

Turizm sektörünün “sektörler kesiti” olma özelliği ile birçok sektörü doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliğine göre; ihracattan sonra en büyük döviz kaynağı olan turizm sektörü, etkilediği ve etkilendiği sektörler açısından önemli bir noktadadır. Turizm ekonomi içerisinde, gıda, yeme içme, ulaştırma gibi 54 sektörü doğrudan etkilemektedir (2014:16) . Bu durum, turizm ile ilgili sağlıklı ve yeterli veri elde edilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, turizmin ekonomik etkilerini tam anlamıyla tespit etmek neredeyse olanaksızlaşmaktadır. Ancak, bugüne kadar

çok çeşitli yöntemler ile turizmin hem ekonomik, hem de diğer etkileri ölçülmeye çalışılmıştır (Unur, 2004: 114).

Ulusal Hesaplar Sistemi 1993 ve Turizm Uydu Hesapları

Yol gösterici politikalar için karar almak, değişime rehberlik etmek ve toplumların ilerlemesini sağlamak için güvenilir veriler gerekmektedir. Ancak, tarım ve üretim gibi diğer önemli ekonomik sektörler ile karşılaştırıldığı zaman turizmin ölçümü nispeten yenidir (UNWTO, 2011:1).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi İstatistik Komisyonu tarafından 1953 yılında ulusal hesaplar sistemi ile ilgili olarak “SNA: A Standardized System of National Accounts” yayınlanmıştır. 1968 yılında ulusal hesaplar sistemi, üye ülkelerin uluslararası standartların uygulanmasında gösterdikleri başarısızlıklar nedeniyle revize edilmiştir. Ekonomik kavram ve gelişmelere paralel olarak SNA yeniden gözden geçirilmiştir. 1993 yılında uluslar arası kuruluşlar tarafından (BM, IMF ve Dünya Bankası) 1968’den beri kullanılan ulusal hesaplar sistemi yerine, uydu hesaplama yönteminin temelini oluşturan, 93 SNA” olarak adlandırılan yeni bir ulusal hesaplar sistemi ortaya çıkmıştır (Semati, 1999: 5,aktaran Selçuk ve Başar, 2006: 54).

Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA; System of National Accounts), uluslararası genel kabul görmüş tanımlar, kavramlardan oluşmaktadır (SNA 93: 18, aktaran Selçuk ve Başar, 2006: 54). Ulusal Hesaplar Sistemi’nin temel amacı; ekonomik akımları sistematik bir şekilde kaydederek, ekonominin ana sektörleri arasındaki ilişkinin bir bütün olarak görülmesini sağlamaktır (Özsoy, 2013:5).Turizm Uydu Hesap Sistemi (TSA; Tourism Satellite Accounts), Ulusal Hesaplar Sisteminin bir uzantısıdır.

Turizm, ulusal hesaplarda ne ürettiklerine ve nasıl ürettiklerine göre tanımlanan bir sektör olarak görünmemesine rağmen ziyaretçilerin önemli derecedeki harcamalarının neler olduğunun tanımlanmasını gerektirmektedir (UNWTO, 2011:2).Turizm uydu hesap sistemi; turizm istatistikçileri ve analistleri için bütünleşmiş bir veri kümesi sunmaktadır (Landefeld ve McCulla, Mart 1999:10-11, aktaran, Dinçer, 2001: 82).

Uydu hesaplamaları, turizmin “Ulusal Hesaplar Sistemi” içindeki gerçek yerinin belirlenmesi amacıyla, turizme ilişkin bilgilerin arz ve talep açısından uyumlaştırılarak ulusal hesaplar içerisine yerleştirilmesini öngören yardımcı bir yöntemdir. Uydu Hesaplamaları

turizmi her arz hem de talep yönü ile ele alarak turizmin oluşturduğu ekonomik etkileri daha doğru olarak hesaplamayı hedeflemektedir (Unur, 2004: 122).

Turizm Uydu Hesaplarının Amacı

Udu hesapları merkezi yapıda, ulusal hesaplarda net olarak görünmeyen ya da gizli kalan alanlara ait bilgileri daha net ve görülebilir kılmayı ve bu alanları derinliğine tanımlamayı amaçlamaktadır (Unur ve İçöz, 2004: 309).

Turizm Uydu Hesapları: Önerilen Metodolojik Çerçeve (TSA: RMF), 2008'de TSA'nın amacı; ziyaretçi aktivitelerine ilişkin talep edilen mal ve hizmetleri tüm yönleriyle ayrıntılı bir şekilde analiz etmek için; genel ekonomi içerisinde mal ve hizmet teminindeki operasyonel arayüzü gözlemleyerek bu kaynağın diğer ekonomik faaliyetlerle nasıl etkileştiğini açıklamak şeklinde tanımlanmıştır (Frenctling, 2010:141).

1993 SNA yapısında “ekonomik faaliyetler” üretim, tüketim ya da varlıkların birikimi şeklindedir (SNA,1993:3). TSA ise; turizm istatistiklerinin ulusal hesaplara yapısal olarak bağlantılı veri güvenirliliği ve meşruiyeti içinde genel tahminleme yaklaşımlarını içerir (IRTS, 2008: 77). TSA ulusal ekonomik hesaplarla bağlantılı olarak turizmin ekonomik katkısını ve boyutunu tanımlamak için makroekonomi ile bütünleştirilerek geliştirilmiştir (Frenctling, 2010:142).

Frenctling 2010 yılında yayınlamış olduğu “*Turizm Uydu Hesapları*”na yönelik makale çalışmasında bir ulusal ekonomide gerekli beş makro ekonomik kalemin(ülke içi turizm harcamaları, ülke içi turizm tüketimi, turizm sektörü gayri safi katma değeri, turizmin doğrudan gayri safi katma değeri, turizm gayri safi yurt içi hasılası)tahmini için TSA'daki altı tablonun (Tablo 1. Ürün ve ziyaretçi gruplarına göre dış aktif (inbound) turizm harcamaları , Tablo 2. Ürün, ziyaretçi grupları ve gezi türlerine göre iç (Domestic) turizm harcamaları, Tablo 4. Ürün türlerine göre yurt içi turizm tüketimi, Tablo 5. Turizm sektörü ve diğer sektörler üretim hesapları (temel fiyatlarla), Tablo 6. Yurt içi toplam arz ve yurt içi tüketim (alıcı fiyatlarıyla), Tablo 7. Turizm sektöründe istihdam)birbiri ile nasıl ilişkisi olduğunu Şekil 1'de göstermiştir.

Ülke Referansı						
Tüketici Talebi			Turizm Arzı			
Tablo 1. Ürün ve ziyaretçi gruplarına göre dış aktif (inbound) turizm harcamaları						
	Tablo 4. Ürün türlerine göre yurt içi turizm tüketimi	Tablo 6. Yurt içi toplam arz ve yurt içi tüketim (alıcı fiyatlarıyla)	Tablo 5. Turizm sektörü ve diğer sektörler üretim hesapları (temel fiyatlarla)			
Tablo 2. Ürün, ziyaretçi grupları ve gezi türlerine göre iç (Domestic) turizm harcamaları						
	Diğer turizm tüketim bileşenleri: (a) kendi hesabına konaklama tatil hizmetleri; (b) turizmde sosyal aynı transferler; (c) diğer izafi (atfedilen) tüketim					Tablo 7. Turizm sektöründe istihdam
Tablo Çıktıları:	Ülke içi turizm harcaması; ülke içi turizm tüketimi	Turizmin Doğrudan Gayfi Safi Katma Değeri; Turizmin Doğrudan Gayfi Safi Yurtiçi Hasılası	Turizm Sektörü Gayfi Safi Katma Değeri	Turizm istihdamı (Turizmin doğrudan istihdamı)		

Kaynak: (Frenctling, 2010: 142).

Şekil 1: Turizm Uydu Hesapları Tahmini için Gerekli Bütünleştirilmiş Makroekonomik Kalemler

Şekilde 1’de ülke içi turizm harcamaları, ülke içi turizm tüketimi, turizm sektörü gayri safi katma değeri, turizmin doğrudan gayri safi katma değeri, turizm gayri safi yurt içi hasılası

şeklinden tanımlanan ve ölçülen beş makroekonomik kalemin etkisi genel ekonomi ile karşılaştırılabilir şekilde bir araya getirilerek karakterize edilmiştir (Frenctling, 2010:143).

Turizm Uydu Hesapları Yapısı

2005 yılında UNWTO turizm uydu hesapları (TSA) ile ilgili gerçekleştirilen konferansta anket yolu ile bir derleme süreci başlatmıştır. Bu girişim TSA kavramsal çerçevesine ilişkin olası yanlış anlamalar hakkında bazı görüşler elde etmek için kullanılmıştır. Konferans, TSA:RMF 2008’de mevcut resmi önerilerin güncellenme süreci için önemli bir girdi sağlamıştır. TSA verilerinin çoğu derleyicilerin ve kullanıcıların bildiği gibi ekonomik doğanın gereği ziyaretçilerin tedarik edindikleri mal ve hizmetlerin istatistiksel verilerinin önceden belirlenmiş tablolardan (10 tablo) biçimsel yapısının saptanması şeklindedir (WTO, 2010: 1).

Jones ve Munday, 2010’da yayımlamış oldukları *Bölgeler için Turizm Uydu Hesapları*na yönelik makalede TSA’ da kullanılan bu on tabloyu aşağıdaki şekilde özetlemiştir.

Tablo 1: TSA Yapısı

Turizm Uydu Hesapları – kurucu tablolar		
Tablo	Kapsam	Notlar
1	Dış aktif turizm (inbound) harcamaları	Toplam talebin bir parçası; turizm türlerine, ürün sınıflamasına ve ürünlerin kaynağına göre turizm tüketimini göstermektedir.
2	Yurt içi (domestic) harcamaları	Yurt içi toplam tüketimin bir parçası; turizm türlerine, ürün sınıflamasına ve ürünlerin kaynağına göre turizm tüketimini göstermektedir.
3	Dış Pasif turizm (outbound) harcamaları	Diğer TSA tabloları ile bağlantılı olmadan tahmin edilemeyen; turizm türlerine, ürün sınıflamasına ve ürünlerin kaynağına göre turizm tüketimini göstermektedir.
4	Yurt içi “nihai turizm tüketimi”	TSA tabloları 1 ve 2’den sentezli (yerleşik işyerleri tarafından yapılan harcamalar, ziyaretçinin kendisi veya adına yapılan harcamalar, devlet ve hane halkına hizmet eden kar amacı olmayan kuruluşların harcamaları vb)
5	Turizm malları üretimi	Örn; turist ile bağlantılı sektörlerdeki hizmetler ve ürünler, ama aynı zamanda turist ile bağlantılı olmayan sektörler.
6	Yurt içi arz & ürüne göre tüketim	TSA’nın kalbi. TSA tabloları 4&5’in mutabakatı
7	İstihdam ve işgücü kullanımı	Yapısı 2008’de güncellendi (turizm sektöründeki iş yeri sayısı ile istihdamı göstermektedir).
8	Turizmde sabit sermaye oluşumu (yatırımlar)	Kavramsal zorluklar nedeniyle nadiren bildirilen
9	Turizmde toplu tüketim	Nadiren tahminleme yapılan, turizm devlet harcamaları
10	Parasal olmayan göstergeler	Örneğin, turizm hacimleri/geceleme; turist profili vb. yapısal olarak en kullanışlı göstergeler

Kaynak: (Jones ve Munday, 2010:355)

Turizm Uydu Hesapları Unsurlarının Güncellenmesi

Daha önce turizm ölçümü çoğunlukla göç ya da ödeme dengesi istatistikleri gibi alanlardan gelen yaklaşımlara dayalıydı. Ancak 2008’de Birleşmiş Milletlerin onayladığı, 2008 Turizm İstatistikleri Uluslararası Öneriler (IRTS 2008), turizm ölçümünde kullanılmak amacıyla temel kavramlar, tanımlar ve sınıflandırmalar ile turizm faaliyetleri hakkında etkin göstergeler ve temel istatistiklerin toplamasını sağlamıştır (UNWTO, 2011:1).

Aynı yıl birleşmiş milletlerin onayladığı turizm uydu hesapları: 2008 Önerilen Metodolojik Çerçeve (TSA:RMF 2008): ekonomik bağlamda bu istatistiklere bağlı turizm uydu hesaplar yoluyla turizme atfedilebilir GSYİH ve istihdama katkılarına ilişkin rakamlar elde edilmiştir (UNWTO, 2011:1).

Derleme Rehberi tam olarak IRTS 2008 doğrultusunda ayarlanmış olup, örneğin turizm istatistikleri sisteminin belirlenmesi gibi belirli tipik derleme konularıyla ilgili ilave bilgileri içermekte ve turizme yönelik istatistiksel bilgilerin uluslararası düzeyde kıyaslanabilirliğine yönelik temel bilgi çerçevesi belirlenmekte ve farklı kaynaklar tarafından sağlanan veriler arasındaki mutabakatın ve araştırma verilerinin doğruluğu kontrol edilmektedir. Derleme Rehberi iki farklı format halinde mevcut olup, bunlardan birincisi ITRS 2008 ile hiper bağlantıların olduğu bir elektronik doküman ve diğer uluslararası standartlar olup, bunlar ülke bazındaki çalışmaların ve tamamlayıcı nitelikteki ilgili materyalleri içermektedir (United Nations EconomicandSocialCouncil, 2011:5).

Birleşmiş Milletler İstatistik Departmanı tarafından onaylanan Tavsiye Edilen Metodolojik Çerçeve (TSA:RMF, 2008) doğrultusunda turizm uydu hesaplarıyla tahminlerin en iyi şekilde yapılmasına yönelik 2011 yılından buyana metodolojik çerçevede yapılan değişikliklere ilişkin özet aşağıdaki şekildedir(WTTC, 2013:27):

- *TSA:RMF’de daha anlaşılır ilişki ve kıyaslama yapılabilmesi için doğrudan tahminleme sunumu değiştirilmiştir.Ayrıca bu araştırma doğrudan bir ikame olmak yerine tam bir TSA analizinin faydalı bir tamamlayıcısı niteliğindedir.*
- *TSA:RMF ile aynı doğrultuda olmak üzere yurt içi seyahat ve turizmine yönelik olarak harcanan dayanıklı tüketim malzemeleri hariç tutulmuştur. Oysa 2011 yılı öncesinde hem bu dayanıklı tüketim malzemelerini içeren ve hem de içermeyen rakamlar verilmiştir.*

Geleneksel tüketim malzemeleriyle ilgili kalemler ulusal çalışmalara seyahat ve turizm'in ekonomik etkileri olarak dâhil edilmemiştir. Ancak TSA:RMF (2008)'de belirli tüketim malzemelerinin dahil edilmesine yönelik hükümler bulunmaktadır, özellikle bunlar aşağıda maddeler halinde belirtilen unsurları içermektedir(WTTC, 2013:27):

- *Örneğin bagaj veya kayak ekipmanları gibi sadece seyahatlerde kullanılan seyahat ve turizme yönelik tek amaçlı tüketim malzemeleri;*
- *Çok amaçlı tüketim malzemeleri, örneğin ancak bir seyahat esnasında satın alınırsa, genel ortamla birlikte kullanılan arabalar ya da kameralar gibi;*
- *Bu TSA içerisinde sadece gerçek seyahatte alınanların haricinde diğer amaçlara yönelik olarak seyahat ve turizmle ilgili tüketim malzemelerinin nispi kullanımına dayandırılan çok amaçlı tüketim malzemelerine yönelik harcamanın bir bölümünü içermektedir.*

Ancak diğer seyahat ve turizm araştırmalarıyla tutarlılığın sağlanabilmesi için yapılan analizlerde TSA:RMF 2008'de belirtilen tüketim malzemelerine uyum sağlayacak şekilde daha önceki yılın tüketim malzemelerini yeniden incelenmiş. Bu bir ölçüde tipik olarak seyahat ve tüketim malzemelerine yönelik tüketici harcamalarının tahminlerinde azalış anlamına gelmiştir.

- *TSA: RMF yaklaşımında tahminlere yönelik olarak, aynı zamanda seyahat ve turizm tedarik zinciri gereksinimlerinin karşılanabilmesi için ihtiyaç duyulan yatırım tahminlerini içermenin yanı sıra seyahat ve turizm sektörüne yönelik temel sektörlerle odaklanmak suretiyle tahminler belirtilmiştir. OECD ülkesi olmayan ülkelerde seyahat ve turizm yatırımlarını tahmin etmek suretiyle daha önce elde edilen değerler önemli oranda yükselmiştir.*
- *Seyahat ve turizmle ilgili ürün ihracatları katkısı tahminlerden çıkarıldı/kaldırıldı;*
- *Karşılaştırmalı tahminlerin oluşturulduğu yerlerde TSA'lara yönelik olarak yayınlanan bütün doğrudan alt unsurlar yeniden belirlendi;*
- *Seyahat ve turizme yönelik olarak daha geniş kapsamlı etkilerin incelendiği analiz eklendi.*
- *Seyahat ihracatları ve ithalatlarından hariç tutulan eğitim;2013 yılında yapılan güncellemede, ödeme dengelerinde verileri açık olarak yayımlanmayan ülkelerde eğitim akışlarına yönelik ayarlamaları tahmin edebilmek amacıyla kullanılan metodoloji daha ileri düzeyde yenilenmiştir. Özellikle uluslararası öğrenci akışlarına*

yönelik olarak daha detaylı zaman serisi verileri kullanılmıştır. Bu eğitime yönelik seyahat ihracatları ve ithalatları tahminlemesinin daha sağlıklı yapılmasına zemin teşkil etmiştir. Bunun dünyada ve bölgelerdeki genel etkisi düşük seviyede olacakken, daha küçük ülkelerde daha büyük olacaktır; ülke düzeyindeki ayarlamalar daha önemli olabilir(WTTC, 2013:27).

- TSA'larda yayınlanan ziyaretçi ihracat ve ithalatları incelenirken, Amerika ve Avustralya gibi önemli ülkelerde dahil olmak üzere bir çok ülkenin eğitim seyahat ihracatları ve ithalatları seyahatin ve turizm doğrudan katkısından hariç tutmaktadırlar. Nitekim bu temelde bölgesel seviyede kendi yaşadıkları ülkenin dışında öğrencilik faaliyetlerini sürdüren öğrencilerle ilgili ziyaretçi harcamaları anlamına gelmektedir.
- Çeşitli ülkelere yönelik olarak eğitim seyahat ithalat ve ihracat verileri doğrudan IMF'nin ödemeler dengesi istatistiğinden elde edilebilmektedir. Diğer ülkeler içinse veriler bölgesel olarak gerek gelen ve gerekse giden öğrencilerin sayıları ve her bir bölge bazında ortalama harcamaya ilişkin bölgesel tahminler dikkate alınarak UNESCO'nun verilerinin kullanılması suretiyle tahmin edilmektedir. Yukarıda belirtilen ikinci unsur hem IMF hem de UNESCO verilerinin mevcut olduğu ülkelerde tahmin edilmektedir (WTTC, 2013:28).
- Eğitim seyahat ihracatlarının toplam ziyaretçi ihracatından tenzil edilmesi (düşülmesi) ile, seyahat ve turizmin doğrudan gayri safi katma değerine katkısının azalmasına yol açmıştır.
- Eğitim seyahat ithalatları dış pasif seyahatlerde (outbound) kişisel harcamalara dail edilmemiştir. Dış pasif seyahatlere yönelik harcamalar, yurtiçi seyahat ve turizm harcamaları seyahat ve turizmin doğrudan katkısı ile bağlantılıdır. Yurt içi seyahat ve turizm harcamaları, toplam kişisel seyahat ve turizm harcamalarından yurtdışı kişisel seyahat harcamalarının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Eğitim seyahat ithalatlarının düşülmesi, böylece yurt içi seyahat ve turizm harcamaları ve sonuç olarak seyahat ve turizmin doğrudan katkısının artmasına yol açmaktadır(WTTC, 2013:28).
- Dünya düzeyinde eğitim seyahat ihracatları ve ithalatlarının hariç tutulması seyahat ve turizmin global katkısı üzerinde sınırlı bir etkisi olmuştur. Bunun nedeniyse ülke düzeyinde yapılan eğitim seyahat ithalat ve ihracatlarının birbirine eşit olacak şekilde mahsup edilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır.

- *Ancak ülkesel düzeyde ele alındığında bu etki özellikle “öğrenci ithalatçıları” niteliğinde olan ülkeler için büyük önem taşıyabilmektedir. Bu ülkeler örneğin Avustralya, Amerika, İngiltere, Kanada ve Yeni Zelanda gibi yurtdışına gönderdikleri öğrencilerden çok daha fazla sayıda kendi ülkelerine öğrenci çeken ülkelerdir. Ayrıca “öğrenci ihracatçıları” olan ülkeler örneğin Çin ve Hindistan gibi yurtdışına gönderdikleri öğrenci sayısından daha az uluslararası öğrenciyi cezbeden ülkelerdir.*
- *Öğrenci ithalatçı ülkelerde seyahat ve turizmin doğrudankatısına etkisi daha düşüktür. Öğrenci ihracatçıülke grubu içinse etki bunun tersinedir(WTTC, 2013:28).*

2013 yılında Metodolojide yapılan güncellemeler (eğitim ayarlamaları) Gayrisafi Milli Hâsılaya ve istihdama seyahat ve turizmin doğrudan katkısını ölçme yaklaşımı ile ulusal istatistik ofisleri tarafından yayımlanan detaylı TSA’ların benimsenmesi yaklaşımlarıyla tutarlıdır (WTTC, 2013:28).

Mümkün olan yerlerde TSA kıyaslamalarında ilgili ülkeler için mevcut var olan bireysel rakamlar kullanılmıştır.

Uygulamada, ülke bireysel TSA’larının sonuçları açısından iki tip bilgi kaynağı kombinasyonu kullanılmaktadır: Mümkün olabilen yerlerde ilgili ülke düzeyindeki istatistiksel verilerden ve turizm kuruluşlarından elde edilen raporları kullanılmaktadır. Ancak bu raporları elde etmenin mümkün olmadığı yerlerde veya mümkün olup da uygun rakamların elde edilemediği yerlerde, ülke TSA sonuçlarına yönelik Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Organizasyonunun derleme rakamlarını kullanılmaktadır.

Ancak bazı hususları unutmamak gerekir. Bunlar:

Veri sınırlamaları ülkelerin TSA’ları oluşturmaları halinde bile, birçok ülkenin TSA: RMF (2008)’deki bütün konseptlere yönelik olarak tahminleri yayınlamadıkları görülmektedir. Bu şekilde mevcut olan, örneğin yabancı ziyaretçi harcamaları gibi hesaplara yönelik unsurlarda uluslararası kaynaklar kullanılmaktadır. Bu ise belirli bir ülkeye yönelik verilerin uyarlanmasına rağmen bütün rakamların o ülkeye yönelik olarak TSA’dan elde edilmeyeceği anlamına gelmektedir(WTTC, 2013:28).

Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Hesaplanması

Turizm gelirleri Türkiye’de 1984 yılından bu yana anket yöntemi ile tahmin edilmektedir. Bakanlık, 1984 yılından itibaren Türkiye’ye yönelik turizm hareketlerinin

özellikleri ile turizm gelirlerinin, anket yöntemi ile tahmin edilmesi için Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye İstatistik Kurumu) ile ortak çalışma yürütmüştür. 1996 yılı itibariyle de turizm uydu hesaplarına uygun olarak düzenlenmiş anketler uygulanmaya başlamıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 4; DİE, 2002:III, aktaran, Ünlüöner, Tayfun ve Kılıçlar, 2011: 220-221). Türkiye'nin turizm gelirleri 1963'ten bugüne kadar bazı yıllardışında artan bir trend göstermiştir. Düşüşlerin yaşandığı bu yıllar ise turistlerin kararlarını etkileyen sektör dışı etkenler sebebiyle ortaya çıkmıştır (Ünlüöner, Kılıçlar, 2004:12).

Türkiye Turizm İstatistiklerinin Elde Edilmesi

Türkiye turizm istatistik verileri, çıkış yapan ziyaretçiler anketi, vatandaş giriş anketi, yabancılara ait gayrimenkul verileri, sınır istatistikleri, turizm işletme belgeli ve belediye belgeli konaklama istatistikleri, belediye belgeli konaklama tesisleri envanteri, diğer turizm belgeli tesislerin istatistikleri, yat istatistikleri ve charter (tarifesiz uçuş) istatistiklerini kapsamaktadır (TÜİK, 2007-2011: 41).

2001 yılından itibaren Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında imzalanan protokol kapsamında "turist profili"ni görmek ve "Ülke turizm geliri"ni hesaplamak amacı ile "Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi" çalışması dönemsel olarak uygulanmaktadır. 2003 yılından itibaren Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliği ile çalışmaya devam edilmektedir. Ülkenin turizm giderini hesaplamak amacı ile yine 2003 yılından itibaren "Vatandaş Giriş Anketi" uygulanmaktadır (TÜİK, 2012: 11).

Turizm Gelir Kaynakları Revizyonu

Turizm gelir ve gider hesaplamalarında Eurostat ve Dünya Turizm Örgütü'nün turizm istatistikleri metodolojisinde yaptıkları yenilikler doğrultusunda, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Merkez Bankası, Kalkınma Bakanlığı ve TÜİK tarafından 2011 ve 2012 yılları arasında turizm istatistikleri konusunda diğer ülke uygulamalarına paralel olarak tanım ve kavramlarda güncelleme yapılmıştır (TÜİK, 2012: 15).

Bu kapsamda; Ziyaretçilerin turizm gelir ve giderlerine dâhil olan harcamaları ve yapılan güncellemeler.

- Ziyaretçilerin ve vatandaşlarımızın uluslararası ulaşım harcamaları,
- Marina hizmet bedelleri (palamar, kiralama, su v.b)
- GSM dolaşım harcamaları,

- Paket tur ile gelen ziyaretçilerin paket tur harcamalarından Türkiye'ye kalan oran ile yurt dışına çıkan vatandaşlarımızın yurt dışına bıraktıkları paket tur oranının güncellenmesi(TÜİK, 2007-2011: 41).

Tablo 2: Turizm Gelir Kaynakları

							(Bin \$)
			Değişimin Kaynakları				
Yıl	Eski Turizm Geliri	Revize Turizm Geliri	Paket Turdan Gelen Fark	Uluslararası Yerli Ulaşım Aracı Geliri	Marina Hizmetleri Geliri	GSM Dolaşım Geliri	Fark Toplamı
2001	10.067.155	10.450.728	0	308.149	11.621	63.803	383.573
2002	11.900.926	12.420.519	26.850	394.134	12.034	86.576	519.593
2003	13.203.146	13.854.868	89.555	448.828	6.108	107.231	651.722
2004	15.887.444	17.076.609	416.431	619.797	8.098	144.839	1.189.165
2005	18.153.505	20.322.111	1.024.516	922.175	12.954	208.961	2.168.606
2006	16.850.947	18.593.950	579.147	952.277	29.136	182.443	1.743.003
2007	18.487.010	20.942.501	886.979	1.266.209	55.680	246.623	2.455.491
2008	21.950.807	25.415.067	1.377.244	1.702.684	35.889	348.443	3.464.260
2009	21.249.335	25.064.481	1.686.500	1.818.496	43.796	266.354	3.815.146
2010	20.806.708	24.930.996	1.734.132	2.127.529	42.295	220.332	4.124.288
2011	23.020.393	28.115.694	1.987.971	2.852.576	44.617	210.137	5.095.301
2012	23.440.436	29.351.446	2.166.493	3.502.257	46.182	196.079	5.911.010
Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.							

Kaynak: TÜİK, 2013

SONUÇ

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, Turizm Uydu Hesaplarının geliştirilmesi için birçok yayın yapmıştır. Bu çalışmalar, daha sonraki zamanlarda ülkeler ve ülke grupları arasında karşılaştırılabilir istatistiksel verilere imkân sağlayarak, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede turizm istatistik sistemi politikalarına iyi bir kaynak oluşturmuştur. Bu rolü yerine getirmek için, UNTWO düzenli olarak güncellenen veritabanı için 212'nin üzerinde ülke ve bölgelerden istatistik toplamaktadır (UNWTO, 2011:1). Aynı zamanda Turizm Uydu Hesaplarının kapsamının geliştirilmesine yönelik birçok araştırmacının turizm konferanslarında sundukları bildiriler ile yayınlamış oldukları bilimsel makaleler vardır. Bunlardan bazıları; turizm analizlerinde TSA kullanımlarını konu edinirken (Dwyer, Deery, Jago, Spurr & Fredline, 2007), bazıları ise ülkelerin TSA uygulamalarında bireysel

ilerlemelerini ve TSA'nın ekonomik etki analizlerini konu edinmişlerdir (Jones, C., Munday, M. ve Roberts, A., 2009; Zemanek, S.L., 2013; Smeral, 2006).

Sonuç olarak Ulusal Hesaplar Sistemi'nin bir uzantısı olan Turizm Uydu Hesapları turizmin genel ekonomi içerisinde yapmış olduğu katkının, daha açık bir şekilde görülmesine imkân vermektedir. Aynı zamanda elde edilen istatistikler, turizmin sektörler arası ve uluslar arası kıyaslamalarına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle uluslar arası kuruluşlar tarafından etkili bir şekilde kullanımı için yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (aktob). (2014). Turizm sektörünün yapısı, büyüklüğü ve ekonomiye katkısı. 3 Mart 2014'de <http://www.tuyed.org.tr/wp-content/uploads/2014/02/AKTOB-arastirmasi.pdf> adresinden alınmıştır.
- Dinçer İstanbullu, F. (2001). Ekonominin yapısı ve turizm sektörü açısından uydu hesap sisteminin bağlı yeri ve önemi. *D.E.Ü.I.I.B.F. Dergisi*. 16(1), 81-82.
- Dwyer, L., Deery, M., Jago, L., Spurr, R., ve Fredline, L. (2007). Adapting the Tourism Satellite Account conceptual framework to measure the economic importance of the meetings industry. *Tourism Analysis*, 12, 247–255.
- Frechtling, D.C. (29-31 October 2008). *Measurement and analysis of tourism economic contributions for sub-national regions through the tourism satellite account*. International Conference of Tourism : “knowledge value advantaged tourist destination” Central Paper, Session 3: Measurement and analysis of tourism economic contributions.
- Frechtling, D.C. (2010). The tourism satellite account A primer. *Annals of Tourism Research*, Vol. 37, No. 1, pp. 136–153.
- Jones, C. Ve Munday, M. (2010). Tourism satellite accounts for Regions? A review of development Issues and an alternative. *Economic Systems Research*. 22(4), 341-358.
- Jones, C., Munday, M. ve Roberts, A. (2009). Top down or bottom up? Issues in the development of sub-national tourism satellite accounts. *Current Issues in Tourism*, 12(4). 301-313.
- Özsoy, D. (2013). Ulusal Hesaplar ve Dönemlik Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Tahminleri Sunumu.. TUİK, Ulusal Hesaplar ve Ekonomik Göstergeler Dairesi Başkanlığı, Ulusal Hesaplar Grubu. 13 Aralık 2013'de www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/576/tuik0606082.ppt adresinden alınmıştır.
- Pınar, İ. (2011). **Uluslar arası turizm işletmeciliği**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. 1. Basım.
- Selçuk N, G. ve Başar, Ş. (2006). Turizm uydu hesapları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7 (2), 53-70.
- Smeral, E. (2006). Tourism Satellite Accounts: A critical assessment. *Journal of Travel Research*, 45, 92–98.

- Unur, K. (2004). Turizmin ekonomik etkilerinin ölçülmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(4), 114-142.
- Unur, K. ve İçöz, O. (2004). Turizm uydu hesapları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(1), 304-327.
- Ünlüöner, K., Tayfun, A., Kılıçlar, A. (2011). **Turizm ekonomisi**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. 3. Basım.
- Ünlüöner, K., Kılıçlar, A. (2004). Ekonomik yansımalarıyla Türk turizminin seksen yılı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(131-156).
- Zemanek, S. L. (2013). U.S.Travel and tourism satellite accountsfor 2009–2012. 15 Kasım 2013’de http://www.bea.gov/scb/pdf/2013/06%20June/0613_travel_and_tourism_text.pdf adresinden alınmıştır.
- World Tourism Organization. (Madrid, 2010). TSA Data Around The World. Worldwide summary. Statistics and Tourism Satellite Account (TSA) Programme. 20 Kasım 2013’de <http://statistics.unwto.org/en/content/conceptual-framework-tsa-tourism-satellite-account-recommended-methodological-framework-tsar>adresinden alınmıştır.
- World Travel & Tourism Council. (2013). Economic Impact of Travel & Tourism 2013 Annual Update: Summary. 20 Kasım 2013’de www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/Economic_Impact_of_TT_2013_Annual_Update_-_Summary.pdf adresinden alınmıştır.
- WTTC. (February 2013). Oxford Economics. Methodology for producing the 2013 Travel & Tourism Economic Impact Research. 25 Kasım 2013’de http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/2013_Methodology.pdf adresinden alınmıştır.
- UNWTO (United Nation World Tourism Organization).(29 Ocak 2013). World Tourism Barometer. 2012 International Tourism Results And Prospects For 2013 *UNWTO News Conference* HQ, Madrid, Spain.11,1.
- UNWTO. (2013). Tourism Highlights. Tourism key to development, prosperity and well-being.
- UNWTO, (December, 2011) Tourism Statistics and the Tourism Satellite Account (TSA).<http://dtx4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/statistics.pdf>
- United Nations Economic and Social Council, (22-25 Şubat 2011). Statistical Commission Forty-second session Item 4 (f) of the provision agenda. Items for information: tourism statistics
- TÜİK. (Türkiye İstatistik Kurumu), 2012. Turizm İstatistikleri. ISSN 1013-6150.
- TÜİK, Resmi İstatistik Programı.(2007-2011). Turizm İstatistikleri. s.41-42. http://www.tuik.gov.tr/rip/temalar/2_12.html (Erişim Tarihi 15.11.2013).